

Talat Paşa, İttihat ve Terakki ve Ermeni Sorunu

Atılım Seymen

Hamburg ve Çevresi Türk Toplumunu (TGH) Gençlik Kolu¹ Yürütme Kurulu Üyesi
Hamburg ve Çevresi Atatürkçü Düşünce Derneđi (HADD)² Yönetim Kurulu Üyesi
e-posta: projects@tgh-jugend.de

5 Mart 2006

¹ Web sayfası: <http://www.tgh-jugend.de>

² Web sayfası: <http://www.hadd.de>

İçerik

SUNUŞ.....	1
TALAT PAŞA VE YAŞADIĞI YILLAR	4
TALAT PAŞA’NIN EĞİTİMİ.....	7
TALAT PAŞA VE İTTİHAT VE TERAKKİ.....	8
31 MART AYAKLANMASI.....	8
2. MEŞRUTİYET’TEN MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI’NA KADAR İTTİHAT VE TERAKKİ.....	9
BABIÂLİ BASKINI	13
TALAT PAŞA BERLİN’DE.....	14
TALAT PAŞA VE MUSTAFA KEMAL PAŞA.....	15
TALAT PAŞA VE ERMENİ SORUNU	16
TALAT PAŞA’NIN ÖLDÜRÜLMESİ.....	22
TALAT PAŞA’NIN ÖLÜMÜNÜN ARDINDAN	26
SONSÖZ.....	28
KAYNAKÇA.....	29

Sunuş

Değerli konuklar,

Sizleri Hamburg ve Çevresi Türk Toplumunu Gençlik Kolu adına selamlıyorum, bu akşam buraya gelme zahmetini gösterdiğiniz için teşekkür ediyorum.

Birçoğunuzun bildiği gibi Gençlik Kolu yaklaşık bir yıldan beri Ermeni Sorunu ile ilgili değişik etkinliklerde bulundu. İtiraf etmek gerekir ki, çalışmalarımıza başladığımız zaman belki de daha çok duygusal bir tepki içindeydik. Almanya ve diğer Batı toplumlarında konunun sürekli tek taraflı değerlendirildiğini görüyor ve buna isyan ediyorduk. Son bir yıl içerisinde düzenlediğimiz ve katıldığımız etkinlikler, yaptığımız yazışmalar ve okumalarla bugün tavrımızı daha çok bilgiye dayandırıyoruz.

17 Aralık 2005 tarihinde bu salonda ağırladığımız Sayın Mehmet Perinçek'in "Rus Arşivi Belgeleri Işığında Ermeni Sorunu ve Gerçekler" başlıklı konuşmasında sunduğu belgeler gösteriyordu ki, Ermeni soykırımını iddiası uluslararası bir yalandır. Neredeyse tamamen Rus kaynaklarında yer alan Ermeni belgelerine dayandığı konuşması yaşananların soykırım değil, emperyalist güçlerin kışkırtmasıyla gerçekleşen bir "halk boğazlaşması" olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ermenistan devletinin arşivlerini araştırmacılara açmamasının nedeni budur. Ancak Rus arşivleri bizlere bu konuda haklılığımızı şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya koyma olanağı veriyor. Ayrıca Sayın Ali Söylemezoğlu'nun internet sayfamızda da bulunan kitabında net biçimde gösterdiği gibi birçok Batı kaynağı da yaşananların neden soykırım olarak nitelendirilemeyeceğini net olarak göstermektedir.

27 Nisan 2005 tarihinde Hamburg Katolik Akademisi'nde "Das Pogrom vor 90 Jahren (1915): Die Armenische Frage bleibt offen!" başlıklı etkinlik düzenledi ve bazı arkadaşlarımız bunu takip ettiler. Etkinliği, düzenlenmeden önce bir mektupla protesto ettik. Mektupta şöyle diyorduk:

"... Sanıyoruz düzenlediğiniz etkinlik sadece Ermeni tezlerinin yer bulduğu, tek taraflı etkinliklerden birisi olacaktır. Etkinliğinizin başlığındaki tek gerçek, Ermeni

sorununun halen açık bir soru olduğudur... Size bu tür tek taraflı etkinliklerin halkların anlaşmasına ve barışa hizmet etmeyeceğine inandığımızı belirtmek isteriz...”

Bu mektuba Katolik Akademisi'nden iki kişi cevap verdi; isimlerini burada saklı tutuyoruz. Ancak tuhaf ve sevindiricidir, her iki kişi de bize hak verdiklerini ve toplantının tek taraflı olmasının kendilerinin de hoşuna gitmediğini bize iletiler. Öte taraftan bu kişilerin ne bu etkinliği önlemek, ne de ileride iki tarafın da temsil edildiği bir etkinlik düzenlemek konusunda yardımları maalesef ol(a)madı.

30 Haziran tarihinde belki de Almanya'da bir ilk gerçekleşti, Türk ve Ermeni tezlerinin savunucuları Bremen'de bir panelde karşı karşıya geldiler. Üstelik Bremen belediye başkanı bile bu tartışmaya izleyici olarak katıldı ve basın büyük bir ilgi gösterdi. Özellikle konuşmacılardan Ali Söylemezoğlu'nun kaynaklara dayanan ve polemikten uzak konuşması bizleri sevindirdi, gururlandırdı. Ancak birkaç gün sonra Tageszeitung'da çıkan bir haber, toplantıda gözlerimizle görüp, kulaklarımızla duyduklarımızı tam tersine çeviriyor, Türk tezlerini savunanların polemiğe girme çabası içinde olduklarını, karşı tarafın ise bilimsel bir yaklaşım içinde olduğunu söylüyordu. Gazeteye gönderdiğimiz protesto mektubu belli noktalarda kısaltılarak yayımlandı. Böylece Mehmet Perinçek'in neden “Ermeni soykırımı iddiası uluslararası bir yalandır” dediğini ve bu yalanların, mitosların hangi mekanizmalarla yayıldıklarını kendi tecrübelerimizle de öğrenmiş olduk.

Bunun gibi örnekler çoğaltılabilir. Sonuç olarak bu bir sene içinde şunu öğrendik ki, müthiş bir yalan üretme mekanizması kurulmuş ve bu mekanizma işliyor. Ancak bu süreç bize belli şanslar da veriyor. Sayın Ali Söylemezoğlu, internet sayfalarımızda da yayınladığımız yazısında şöyle demektedir:

“2005 yılı başından beri Almanya'da başlatılmış olan ‘Türkler Ermenilere soykırımı yaptı’ kampanyası ilk bakışta Türkler ve Türkiye açısından olumsuz gibi gözükse de, aslında Almanya'daki Türklere büyük bir fırsat da sunuyor. Bu kampanya onu başlatanların hedeflerine mi hizmet edecek, yoksa biz Türkler için Almanya'daki varlığımızı bir ileri aşamaya yükseltmeye bir vesile mi olacak, bu bizim takınacağımız tavıra bağlıdır.

Eğer biz Türkler beceriksiz, pısrık ve örgütsüz bir tavır takınırsak, kampanyanın fikir babaları başarıya ulaşırlar. Buna karşılık eğer Türk tarihini tartışma konusu yapanların bu girişimini ustaca ele alarak başlattıkları kampanyayı vatandaşlarımıza ve bilhassa da gençlerimize Türk tarihini anlatmak için, onların gönüllerinde esasen var olan Türkiye sevgisini sağlam bir bilgi temeline oturtmalarına yardımcı olmak için bir fırsat olarak değerlendirsek, vatandaşlarımızın ve bilhassa da gençlerimizin Türkiye ve Türkler hakkında öne sürülen yalanlar karşısında hissettikleri hiddeti olumlu bir mecraya akıtmalarına ve birlikte hareket anlayışını geliştirmelerine yardımcı olursak kazanan bizler oluruz.”

İşte bizler Gençlik Kolu olarak bir seneden beri kendi çapımızda yürüttüğümüz faaliyetlerle bunu başarmaya çalışıyoruz. Bu süreçte bize çok değerli yardımları bulunan bazı kişilerin adlarını anmadan geçemeyeceğim.

Öncelikle TGH yönetimine bize verdikleri büyük destek için teşekkür ediyorum. Geçen sene düşüncelerimizi kendilerine açtığımız zaman, bize güven gösterdiler. Yaptığımız yazışmalar ve etkinliklerle ilgili her türlü isim kullanma yetkisini verdiler. Sanıyorum kendilerini bugüne kadar mahçup etmedik. Kendilerine duyduğumuz minneti burada bir kez daha ifade etmek isterim.

Yine gıyabında değerli araştırmacı Ali Söylemezoğlu'nun adını da burada anmak isterim. Ali Bey tanıştığımız ilk günden itibaren kendisinden istediğimiz her materyali bizlere ulaştırdı, kitabını internet sayfalarımızda yayınlamamıza izin verdi, yaptığımız yazışmalarda bize önemli bir yol gösterici oldu.

Sayın Ülkü Başsoy bize hem bir dost, hem de iyi bir danışman oldu. Gençlere duyulan güvenin nasıl gösterileceğinin iyi örneklerini hep verdi. Gençlik Kolu'nu sadece Ermeni Sorunu ile ilgili değil, diğer etkinliklerde de destekledi. Bu yüzden bugün sunuş konuşmasını yapmak üzere kendisini kürsüye davet etmeyi uygun gördük, bizi kırmadılar, kendilerine çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi önümüzde 18 Mart'ta Berlin'de yapılacak olan Talat Paşa'yı Anma Yürüyüşü duruyor. Bu yürüyüşe Hamburg'dan büyük bir katılım göstermemiz gerektiğine inanıyoruz.

Yürüyüşten önce bir bilgilenme toplantısını gerekli gördük. Bu nedenle bugünkü “Talat Paşa, İttihat ve Terakki, Ermeni Sorunu” başlıklı etkinliği düzenledik.

Kimi dostlarımız “*Vahdettin İngiliz zırhlısıyla kaçmışsa, Talat Paşa da Alman torpidosuyla kaçmıştır*” şeklinde bir görüş ifade ettiler. Bu konu bizim de aklımızı kurcalayan bir konuydu. Dileğim odur ki, bugün bilgilerimizi hep beraber paylaşacağız ve Talat Paşa’nın nasıl bir tarihsel kişilik olduğuna hep beraber karar vereceğiz.

Talat Paşa ve Yaşadığı Yıllar

Hikmet Özdemir Talat Paşa’nın doğum yılıyla ilgili olarak değişik kaynaklarda 1874 ve 1876 yıllarının verildiğini söylemektedir. Böyle büyük ve önemli bir insanın yaşamıyla ilgili olarak bile bu kadar bilinemezlik olması ülkemizdeki tarih çalışmalarını açısından düşündürücüdür. Bunun gibi başka önemli tarihler konusunda da değişik kaynaklar arasında çelişkiler olduğunu konuşmanın ilerleyen aşamalarında göreceğiz.

Bir insanın, hele de Talat Paşa gibi bir insanın eylemlerini anlayabilmek için öncelikle yaşadığı dönemi bilmek gerekir. Talat Paşa Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş döneminde yaşamıştır. Kendisi ve siyasi mücadele arkadaşlarının yaptıklarının Türkiye’de Cumhuriyet devrimine giden yolu açtığını söyleyebiliriz. Hatta Talat Paşa’nın yaşadığı dönemde ilk defa Türk ulusu fikrinin geliştiğini, vatan kavramının oluştuğunu ve geniş kitlelere mal olmaya başladığını da eklemek durumundayız.

Öncelikle Talat Paşa’nın yaşamı süresince Osmanlı İmparatorluğu içinde yaşanan belli başlı olayları kronolojik sırayla hatırlatmak istiyorum.

1876 yılında 2. Abdülhamid tahta çıktı. Aynı yılın 23 Aralık günü 1. Meşrutiyet ilan edildi. Fakat Abdülhamid 1877’de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı’nı bahane ederek 1877’nin Mart ayında toplanan Meclis-i Meb’usan’ı kapattı. Bunun ardından Abdülhamid’in otuz yıl sürecek olan istibdat (yani despotluk) dönemi başladı. Aydınlar bundan sonra 1908’de ilan edilen 2. Meşrutiyet’e kadar büyük baskılara uğradılar.

Osmanlı-Rus Savaşı 1878’de Osmanlı İmparatorluğu’nun yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları imzalandı. Ermeni sorunu bu antlaşmalarla birlikte ilk defa yazılı bir belgede uluslararası bir sorun olarak ortaya çıktı.

Osmanlı Devleti Avrupa’da artık “hasta adam” olarak anılıyordu Ancak Avrupa devletleri bu hasta adamın ölmemesi için uğraşıyorlardı, zira mirasını paylaşamıyorlardı. 1878’de Kıbrıs İngiltere yönetimine geçti. 1881’de Mısır İngilizler tarafından işgal edildi ve Düyun-u Umumiye idaresi kuruldu. 1883’te Tunus Fransa tarafından işgal edildi.

1890’lı yıllarda ülkenin değişik yerlerinde Ermeni isyanları çıktı. Bugünkü Ermenistan dahil olmak üzere, hiçbir yerde çoğunluğu oluşturmayan Ermeniler, daha doğrusu Taşnaklar, bağımsız bir Ermeni devleti kurulmasını amaçladılar. Çıkarılan isyanlarla kanlı olayların çıkmasını teşvik ettiler ve bu şekilde Batılı devletlerin müdahalesini sağlamaya çalıştılar. Bunları Ermeni kaynaklarından okuyabiliyoruz.

1880’li yıllardan sonra Almanlar’ın Osmanlı üzerindeki ağırlığı gitgide artmaya başlamıştı. 1899’da Bağdat demiryolunun imtiyazı Almanlar’a verildi.

Aynı dönemde Balkanlar’da birçok devlet bağımsızlıklarını kazandılar. Bu süreçte Türk milleti bilinci de oluşmaya ve yavaş yavaş olgunlaşmaya başlamıştır. Ancak bu bilinç ancak Kurtuluş Savaşı’nın başlamasından çok sonra yurda sağlam bir biçimde yayılacaktır.

Başta Jöntürkler olmak üzere, aydınların verdikleri ve özellikle Balkanlar’dan çıkan uzun mücadeleler 1908’de meyvesini verdi ve 2. Meşrutiyet ilan edildi; Abdülhamid Meclis’in yeniden açılmasını kabul etmek zorunda kaldı. Meşrutiyet’in ilanının ardından kısa süre sonra çıkan 31 Mart gerici ayaklanmasını Hareket Ordusu tarafından bastırıldı ve Abdülhamid tahttan indirildi; yerine 5. Mehmet Reşad tahta geçti.

1911’de İtalyanlar Trablusgarp ve Bingazi’ye saldırdılar. Bunu fırsat bilen Balkan devletleri 1912’de Osmanlı İmparatorluğu’na savaş açtılar, Bulgar orduları Çatalca önlerine kadar ilerledi. Bu dört taraftan saldırı kargaşası altında Ege’deki on iki ada İtalya’ya bırakıldı.

Bütün bu felaketlerin günah keçisi olarak İttihat ve Terakki partisi gösterildi ve ülkede müthiş bir İttihatçı avı başladı. Bu süreç 1913 yılının Ocak ayında gerçekleşen Babıâli Baskını ve İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidarı, 1. Dünya Savaşı sonuna kadar kesin olarak ele geçirmesiyle son buldu.

1. Balkan Savaşı'ndan galip çıkan devletler Osmanlı'nın mirasını paylaşamayınca aralarında ihtilaf çıktı ve 2. Balkan Savaşı başladı; Osmanlı orduları bu kargaşalıkta Edirne'yi geri almayı başardılar.

8 Şubat 1914'te Anadolu'da Ermeni talepleri doğrultusunda ıslahatı öngören Osmanlı-Rus Antlaşması imzalandı. Aynı yılın Ağustos ayında 1. Dünya Savaşı patlak verdi. Osmanlı Devleti önünde sonunda bu savaşa girmek zorunda kalacaktı. Bu durumda İttihat ve Terakki liderleri ülkenin savunulması için Almanya'nın bulunduğu blokta savaşa girilmesini uygun buldular. Bu savaş Osmanlı Devleti'nin sonunu getirecek ve ardından yeni Türkiye devleti kurulacaktır.

Burada savaşın tüm cephelerinde bahsetmek konumuz açısından gereksizdir. Biz sadece Doğu Cephesi'ni ele almak istiyoruz. 3 Kasım 1914'te Çarlık Rusyası Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Bunun ardından başlayan Ermeni isyanları ülkeyi Tehcir Kanunu'na götüren sürecin kıvılcımını çakmıştır. 1917'de Bolşevik Devrimi'nin ardından Rusya, savaştan çekildi ve Osmanlı 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması'yla kaybettiği toprakların bir kısmını geri aldı.

Ancak savaşın genelinde yenilgi mukadder olmuştu ve 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'yla birlikte 1. Dünya Savaşı Osmanlı Devleti için sona erdi. İttihatçı liderler ülkeyi terketmek zorunda kaldılar. Talat Paşa da bu süreçte Berlin'e geldi ve 15 Mart 1921'de şehit edilene kadar orada kaldı.

Görüldüğü gibi Talat Paşa'nın yaşadığı süreç bir devletin yıkıldığı ve yerine yenisinin kurulduğu, bir kurtuluş mücadelesinin verildiği bir süreçtir. Bu kısa hatırlatmaların ardından esas konumuza gelebiliriz.

Talat Paşa'nın Eğitimi

Talat Paşa'nın ortaokul mezunu olduğuna dair yaygın ve yanlış bir kanaat vardır. Elbette ortaokul mezunu olmak ayıp bir şey değil, ancak Talat Paşa'nın eğitimiyle ilgili gerçek bu değildir. İsmet İnönü Talat Paşa'yla ilgili olarak 1969 yılında şu bilgiyi vermiştir:

“Talat Paşa'yı ben meşrutiyetin ilanından evvel tanıdım. Rakipleri ve hasımları 'posta memurudur, posta memurluğundan gelmiştir tahsili yoktur' tarzında sözlerle tariz ederlerdi. Halbuki, o da diğerleri gibi zamanın tahsilini yapmıştı, yani hukuk tahsil etmişti. Vaktiyle posta memuru oluşunun hatırlatılması rakiplerinin kendisinde kolay kolay kusur bulamayışlarından. Talat Paşa siyasi kariyerine ufak bir memur olarak başlamış, on sene zarfında siyasi hayatın en yüksek kademesine, sadrazamlığa kadar ilerlemiştir, daha önemlisi İttihat Terakki'nin fikriyatını, politikasını nihayetine kadar sadakâtle ve sebatla takip eden zümreye örnek olmuştur. İttihat ve Terakki içinde ondan daha değerli adam da çıkmamıştır.” (HÖ 7)

Yine dönemin tanıklarından Ali Canip Yöntem de 1962 yılında kendisiyle yapılan bir mülakatta Talat Paşa'nın Selanik'te açılan hukuk mektebine iki sene devam ettiğini, ancak sonra bıraktığını söylemiştir ve şunları eklemiştir:

“Muhafızların söylediği gibi Talat cahil bir adam değildi, Fransızca biliyordu, Fransız edebiyatına ve bilhassa 1789 ihtilalcilerine dair eserler okurdu.”

Talat Paşa'ya bu konuda iftira atanlara örneklerden birisi, 1. Dünya Savaşı sırasındaki Amerikan Büyükelçisi Morgenthau, duyduğu dedikoduları anı diye yazarken, sık sık İttihatçılar'ı küçük düşürmeye çalışmıştır. (Talat Paşa gibi sonradan Ermeni komitacıları tarafından katledilen) Cemal Paşa anılarında Morgenthau'yla ilgili şunları yazar:

“Biz, sefir Morgenthau'nun inandığı ve başkalarına da inandırmak istediği gibi karanlıklardan gelmiş insanlar değiliz. Kimimiz askeri yüksekokullarda öğrenimimizi tamamlamış, birçoklarımız Türkiye ve Avrupa üniversitelerinden diploma almış olduğumuz ve hatta sefirin iddia ettiği gibi, hiçbir zaman posta müvezzii olmamış olan Talat Paşa bile, düzenli bir ilk ve orta tahsil gördükten sonra Selanik Hukuk

Fakültesi'nden diploma almış olduğundan, bizden apaşlara³ has hareketlerin çıkmasına imkân yoktur.” (138)

Talat Paşa ve İttihat ve Terakki

2. Meşrutiyet öncesinde Selanik'in ünlü Yonyo Gazinosu'nda genç İttihatçı subaylar toplanırlardı. Buranın müdavimleri arasında Kolağası Mustafa Kemal, Enver Bey, Talat Bey, Cavit Bey, İsmail Canbolat gibi isimleri görüyoruz. (HÇ 68)

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik şubesini kuran kişiler arasında Vilayeti Selasiye Posta Telgraf Başkâtibi Talat Bey de bulunmaktadır. (HÇ 69) Cemiyete genç, aydın, idealist ve ölümü göze almış kişiler üye olarak alınırlardı. En önemli amaçlardan birisi Kanuni Esasi'nin yeniden yaşama geçirilmesini sağlamaktı. Cemiyetin içeride ve dışarıda iki merkezi vardı: Selanik ve Paris. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezi Paris'te olan Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti ile merkezi Selanik olan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin birleşmesiyle kurulmuştu. Selanik adına Paris'le yazışmaları yürüten kişi Sai Bey takma adını kullanan Talat Bey'di. (HÇ 72)

1908 yılında İttihat ve Terakki'nin mücadeleleri sonuç verdi ve 2. Meşrutiyet kuruldu. Kendisini “inkılapçı” olarak tanımlayan Talat Paşa, 1908 Devrimi'nden sonra Edirne mebusu olarak Osmanlı Meclisi Mebusanı'na girdi. Kendisi bir örgüt ustası olarak tanınırdı ve İttihat ve Terakki'nin özellikle sivil kitleler içindeki örgütlenmesi onun eseridir. Osmanlı İmparatorluğu'nda yalnızca padişaha değil geniş bir kitle desteği olan bir örgüte dayanan ilk ve tek sadrazamın Talat Paşa olduğunu söyleyebiliriz.

31 Mart Ayaklanması

1908 yılı içinde gerçekleşen 31 Mart ayaklanması 20. yy.'da Türkiye'de yaşanan devrim-karşı devrim mücadelesi içinde önemli bir yer tutar. Ayaklanmanın bastırılması aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin Osmanlı İmparatorluğu içindeki etkisinin de artmasını getirmiştir.

Meşrutiyet düzeni padişah 2. Abdülhamit ve ordudaki “alaylı” askerleri memnun etmedi. Alaylı askerlerin memnuniyetsizliğinin altında yatan temel neden Meşrutiyet'in Harbiye

³ Başiboş, bir baltaya sap olamamış, holigan, serseri

çıkışlı genç subaylara, yani “mektepliler”e dayanmasıydı. Meşrutiyetin ilan edildiğinin henüz ilk günü 1400 alaylı subay kadro dışı bırakılmıştı. Bu koşullar altında artık yükselme umudu kalmayan alaylılarla şeriatçıların düşmanı aynıydı: İttihatçılar.

31 Mart ayaklanması işte bu koşullar içinde meydana geldi. İsyancılar Tanin gazetesini ve İttihat ve Terakki'nin genel merkezi ile kulüplerini tahrip ettiler. Cavit Bey ve Hüseyin Cahit yurtdışına kaçarken, başta Talat Bey olmak üzere kaçmayı kabul etmeyen İttihatçı liderler saklanmak zorunda kaldılar. (HÇ 91)

31 Mart'ta ayaklanan gericiiler

- başta meclis başkanı Ahmet Rıza Bey ve Talat Paşa olmak üzere itttihatçı liderlerin sınırdışı edilmelerini;
- şeriat hükümlerinin olduğu gibi uygulanmasını;
- mektepli subayların ordudan uzaklaştırılmalarını veya en azından yerlerinin değiştirilmesini;
- ve bunlar yapıldıktan sonra isyancılarla ilgili takibata girişilmemesini talep ettiler. (HÇ 92)

Hareket ordusunun İstanbul'a gelmesine kadar geçen dönemde İngiliz Büyükelçiliği'ni adeta komşu kapısı yaptılar. Bu emperyalizmin Osmanlı Devleti içinde gerici akımlarla yaptığı ne ilk, ne de son ittifaktı.

2. Meşrutiyet'ten Mondros Ateşkes Antlaşması'na Kadar İttihat ve Terakki

İttihat ve Terakki 1908, 1909, 1910 ve 1911'de Selanik'te gizli; 1912, 1913, 1916, 1917 ve 1918'de İstanbul'da legal kongreler yapmıştır. (Taner Akçam bir televizyon konuşmasında İttihat ve Terakki'nin 1913'e kadar Taşnaklar'la bir koalisyon içinde imparatorluğu yönettiğini söylüyordu. O zaman şu soruları sormak gerekir: İttihat ve Terakki 1911'e kadar kongrelerini neden gizli olarak yapmıştır? Neden ancak 1913'te kendisini açıkça siyasal bir parti olarak ilan etmiştir?) 1909'da cemiyetin gizlilikten çıkıp dernekler yasasına göre kurulması kabul edildi. (Buna rağmen 1909, 1910 ve 1911 kongreleri gizli yapıldı.)

Mustafa Kemal o dönemde üye olan subayların askerlik ile İttihat ve Terakki arasında bir seçim yapmaları gerektiği, aksi takdirde cemiyetten bir hayır gelmeyeceği görüşündeydi. Ona göre ordu desteğine güvenerek halk desteği arayacak üyeler işlerini gevşek tutarlardı. 1909'da aktif İttihat ve Terakki üyeliği ile askerliği bir arada götüren en ünlü subay Enver Paşa'dır. Mustafa Kemal'in bahsettiğimiz duyarlılığının ne kadar doğru olduğu Enver Paşa örneğinde daha sonra açıkça ortaya çıkmıştır. (HÇ 94)

1912 Eylül'ünde patlak veren Birinci Balkan Savaşı'nın ardından 3 Aralık'ta Balkan devletleriyle bir ateşkes imzalandı. (HÇ 103) Bu dönemde İttihatçılar büyük bir infial içindeydiler, Rumeli elden gitmekteydi ve ülkede bir İttihatçı avı başlamıştı. Hüseyin Cahit Avrupa'ya kaçmaktan bahsedince, Talat Bey'den "*saklanmaya evet, ama yurtdışına kaçmaya hayır*" cevabını almıştı. Hüseyin Cahit bu dönemde gazetesi Tanin'i kapatmıştır. (HÇ 102)

Özet olarak 1908 devriminden beş yıl sonra devrimin partisi yasadışı ilan edilmiş ve İttihatçı kulüpler kapatılmışlardı. Esasen 1908'den 1913 başına kadar geçen dönemde İttihat ve Terakki tam bir iktidar olmamıştır. Prof. Dr. Sina Akşin bu dönemi bir "denetleme iktidarı" olarak adlandırır.

1913 yılının bu zorlu günlerinde İttihatçılar silah zoru ile iktidarı ele geçirmeye karar verdiler ve Babiâli Baskını denilen darbe gerçekleşti. Bu olaydan 1. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı İmparatorluğu'nu İttihat ve Terakki Partisi kadroları yönetmiştir. Babiâli Baskını aşağıda göreceğimiz gibi planlanması ve uygulanması akıldışı gibi görünen bir olaydır. Örgütleyicisi Talat Bey ve olayı cesareti ile sürükleyen Enver Bey'dir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi 1913 yılında yapılan kongrede İttihat ve Terakki kendisini açıkça siyasal bir parti olarak ilan etti. (HÇ 96)

30 Ocak 1913'te yeni hükümetin Edirne'nin Osmanlı toprakları içinde kalması önerisi reddedildi ve Şubat ayında Çatalca cephesinde, yani payitahtın dibinde Bulgarlar'la savaş yeniden başladı. Bu arada Bulgarlar ve diğer Balkan devletleri arasında Osmanlı'nın mirasını paylaşma mücadelesi devam etmekteydi. İttihatçılar, aralarında Dahiliye Vekili Talat Paşa da olmak üzere ateşli bir biçimde Edirne'nin yeniden alınması taraftarıydılar. Edirne 22 Temmuz'da kurtuldu ve nihayet Bulgaristan barış istedi. 29 Eylül 1913'te imzalanan İstanbul

Antlaşması'yla Edirne resmen Osmanlı Devleti'ne geri verildi. (Kronolojide 29 Ağustos tarihi de veriliyor!) 1908'de meşrutiyeti geri getiren, Babıâli Baskını'nı gerçekleştiren ve hürriyet kahramanı olarak anılan Enver Bey halk arasında artık "Edirne Fatih" olarak da anılmaya başlandı.

1914 yılında 1. Dünya Savaşı başladı ve Osmanlı İmparatorluğu savaşın başlamasından kısa bir süre sonra Almanya ve diğer İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu savaşta amacı, diğer devletlerin aksine, saldırı değil, savunmadır.

Kısa süre sonra ülkenin doğusunda Rus saldırısı başlarken aynı zamanda Ermeni isyanları da patlak verdi. 1915 yılının Mayıs ayında ünlü Zorunlu Göç Yasası çıkartıldı. Bu yasaya daha sonra ayrıca değineceğiz. Aslında Osmanlılar'ın sadık milleti Ermeniler'in tutumu ilk defa 1853 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında değişmişti. (HÇ 139) Yukarıda belirttiğimiz gibi 1878 Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları'yla Ermeni sorunu ilk defa resmen uluslararası bir sorun haline gelmişti. Yine 19. yüzyılın sonlarına doğru ülkenin değişik yerlerinde birçok isyan çıkmıştı. Bu isyanların arkasındaki Taşnak ve Hınçak partilerinin amacı, bir karışıklık yaratmak ve başta Rusya olmak üzere büyük devletlerin fiilen müdahil olmalarını sağlamak ve bu yolla bir bağımsız bir Ermeni devleti kurulmasıydı.

İttihatçılar Taşnaksütyun Partisi'nin 8. büyük kongresine gözlemci göndermişlerdi. Ermeniler'in Rusya içinde ayaklanmalarını, Rusya'ya karşı ihtilalci bir tavır almalarını istemekteydiler ve kongreye de bu fikri aşlamak amacıyla katılmışlardı. Taşnaklar Çarlık Rusyası'nın yanında yer almayı ve İttihatçılar'ın beklediklerinin tam tersini yapmayı tercih ettiler. (HÇ 122) Tehcir kanununa giden yolu bizzat kendileri sırtlarını dayadıkları güçlerle birlikte açmışlardır. (Bu konuda tüm dinleyicilere Ermenistan'ın ilk başbakanı Ovanes Kaçaznuni'nin "*Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*" başlıklı raporunu okumalarını tavsiye ederim. Kitap Kaynak Yayınları'ndan geçtiğimiz aylarda çıkmıştır.)

İttihat ve Terakki 1916 yılına kadar Osmanlılık düşüncesinden vazgeçmemiştir. O zamana kadar ideolojisi Panislamizm ve Pantürkizm karışımıdır. Özellikle Panislamizm düşüncesinin yansıması olarak Enver Paşa bir İslam ihtilali hayal etmektedir. Mustafa Kemal Paşa, Enver Paşa'nın bu düşüncesiyle ilgili olarak Falih Rıfkı Atay'a şunları anlatıyor:

“Enver Paşa bana Hindistan’a doğru bir sefer yapmak isteyip istemediğimi sordu. Emrime üç alay vereceklerdi. İran’da halkı ayaklandırı ayaklandırı Hindistan’a kadar gidecektim. ‘Ben o kadar kahraman değilim’ dedim. Talat Paşa, niçin bu görevi kabul etmediğimi sorduğu zaman da ‘Bize bir harita getirsinler’ dedim. Durumu gösterdikten sonra da ‘Hem niçin üç alay? Tek bir adam gönderin yeter. Nasıl olsa kendi kuvvetini kendi yapmaya mahkûm değil midir?’ [dedim]. [Talat Paşa şöyle cevap verdi:] ‘Bu fedailiği üstüne almalı idin...’ ‘Eğer böyle bir şeye imkân olsaydı, sizin emrinizi beklemezdim... Kendim gider, kuvvetler bulur, Hindistan’ı fetheder ve imparator olurum’ cevabını verdim.” (HÇ 115)

Yukarıda belirttiğimiz gibi 1916 yılındaki kongrede Osmanlılık açıkça terk edilirken, partinin “Türkçü ve milliyetçi” olduğu ilan edilmiştir. İttihat ve Terakki Osmanlılık ve İslamcılıktan yola çıkmış, en sonunda Türkçülük düşüncesine ulaşan bir süreçten geçmiştir. Esasen modern Türk milliyetçiliğinin aşağı yukarı yüz elli yıla yakın bir tarihi vardır. Türk edebiyatında vatan kavramını ilk kullanan şair 19. yüzyılın ikinci yarısında Namık Kemal’dir. İttihat ve Terakki kadrosu da görüldüğü gibi baştan itibaren Türk milliyetçiliğinin bir savunucusu olmamış, fikirleri tarihsel süreç içinde olgunlaşmış ve Anadolu’daki milli devrimle birlikte doruk noktasına ulaşmıştır. (Ancak bugün Alman kamuoyunda Jöntürkler ve İttihat ve Terakki liderlerinin Türk ırkçılığı olduğu, Ermenileri [ve hatta Anadolu’daki diğer Hristiyan toplulukları] 1. Dünya Savaşı öncesinde toptan yok etmeye karar verdikleri propagandası sık sık karşımıza çıkmaktadır; bu, bu konuşma metninde de açıkça görüldüğü gibi, doğru değildir.)

Hepimizin bildiği gibi nihayetinde 1. Dünya Savaşı İttifak Devletleri tarafından yitirildi. 30 Ekim 1918 günü Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı.

1 Kasım 1918 tarihinde yapılan son İttihat ve Terakki kongresine bir yenilgi havası hakimdi. Talat Paşa kongrede yaptığı konuşmayı şöyle bitirmişti (HÇ 97):

“Vaziyetin aldığı şekil üzerine İttihat ve Terakki’nin hükümeti, iktidar mevkiini terk ettiği gibi, cemiyet liderleri de istifa ediyorlar. Cemiyetin bundan böyle ittihat edeceği hareket hakkında karar vermek kongrenin hakkıdır.”

Aynı gece Talat Paşa ve diğer İttihat ve Terakki liderleri vatanlarını terketmek durumunda kaldılar ve bu haber ancak kongrenin üçüncü gününde duyuldu. İttihatçı liderler 1 Kasım'ı 2 Kasım'a bağlayan gece (kimi kaynaklara göre 2 Kasım'ı 3 Kasım'a bağlayan gece) bir Alman torpidosuyla İstanbul'dan ayrıldılar. Talat Paşa'nın cebinde sadece 300 lira vardı. (Kendisi Berlin'de bir süre sonra maddi sıkıntılar nedeniyle Padişah'ın zamanında kendisine verdiği altın bir tabakayı göndererek eski İttihatçı bir Yahudi zengininden borç istemek zorunda kalmış, ancak reddedilmiştir.)

İttihatçı liderler arasında yurtdışına çıkmaya en güç ikna edileni Talat Paşa olmuştur. Bunu İttihatçılar'ın anılarından öğreniyoruz. Örneğin Mithat Şükrü Bleda şunları yazıyor:

“Talat, Enver ve Cemal Paşalar'la Merkezi Umumi üyelerinden Doktor Nâzım, Doktor Bahaddin Şakir ve Doktor Rusuhi'nin İstanbul'da kalmaları, bile bile ölüme atılmaları olurdu... Talat, memleketi terk etmeye şiddetle karşı koymuşsa da, olayların süratle gelişmesi ve dostlarının devamlı ısrarları karşısında maneviyatı bozulmaya başlamıştı. Ortalık durgunlaşıp, memleket yabancı işgalinden kurtulduktan sonra tekrar İstanbul'a dönmek üzere bir süre için Berlin'e gitmeye ve olayların gelişmesini orada beklemeye razı oldu... Ne Talat, ne Enver, ne de Cemal servet peşinde koşan kimseler olmadıkları gibi, memleketin malına el değil dil uzatacak karakterde de değillerdi.” (HÇ 151)

Babiâli Baskını

Yukarıda kısaca değindiğimiz Babiâli Baskını'nı bu noktada biraz daha geniş olarak ele almak istiyoruz. Çünkü bu olay İttihat ve Terakki liderlerinin (belki de biraz delice) cesaretlerini göstermesi açısından önemlidir.

(1. Balkan Savaşı'nın ateşkes döneminde) 23 Ocak 1913 günü Saltanat Şûrası toplandı ve Balkan devletleriyle Avrupa'nın büyük devletlerinin koşullarına “olur” cevabını vermek kararını aldı. Sadrazam Kâmil Paşa hükümeti acz içindeydi. Altı yüz yıldır Osmanlı'nın elinde olan Rumeli elden çıkmaktaydı. (HÇ 101)

Bundan birkaç hafta önce İttihatçı komitacılar Vefa'da Emin Beşe'nin evinde toplanmışlardı. Toplantıya katılanlar arasında Talat Bey, İsmail Canbolat, Enver Bey, Ziya Gökalp gibi

isimler vardı. Toplantıda Edirne'nin kurtarılması birinci konu olarak ortaya atıldı ve Edirne'nin kurtulması için İstanbul'daki kabineden kurtulunması gerektiği konusunda görüş birliği oluştu. Babiâli baskını için 23 Ocak 1913 Perşembe günü seçildi. Baskından önce Kara Kemal'in başkanlığında silahlı 40-50 kişi Sirkeci kahvelerinde, özellikle Meserret Oteli'nin altında hazır bulundular ve saat 15:00'te Babiâli'nin önünde toplandılar. Genel merkez binasında olan Enver Bey ise bir ata binerek, yanına Sapançalı Hakkı, Yakup Cemil ve Mustafa Necip'i aldı. Talat Bey Babiâli önünde Enver Bey'i bekliyordu. Ünlü hatip Ömer Naci'ye ise bu arada halkı coşturma ve bu şekilde eyleme kitlesel bir görüntü verilmesi görevi düşmüştü. Babiâli basılıp Harbiye Nazırı Nâzım Paşa öldürüldü. Bu sırada hükümetin diğer üyeleri toplantı halindeydiler. Hükümetin toplandığı salona giren Enver Bey "Millet sizi istemiyor, istifa ediniz" diyerek Sadrazam Kâmil Paşa'nın elinden aldığı istifa yazısı ile Dolmabahçe Sarayı'na koştu ve derhal Padişah Mehmet Reşat tarafından huzura alındı, padişah da istifayı kabul etti. Ayrıca Enver Bey'in önerisini de kabul ederek hükümeti kurma görevini Mahmut Şevket Paşa'ya verdi. 31 Mart gerici isyanını bastıran Hareket Ordusu'nun kumandanı Mahmut Şevket Paşa'ya. Padişahın bütün bu olanlara tepkisi "Pekiye, öyle olsun, hayırlı olsun" gibi sözlerden ibaret olmuştur.

Dahiliye Nezareti'ne Talat Bey getirildi. Hareket Ordusu'nun ünlü kumandanı Mahmut Şevket Paşa'nın başkanlığındaki bu hükümetle birlikte İttihat ve Terakki'nin tam iktidar dönemi başlamıştır.

Aslında Babiâli baskını on beş gün önceden Dahiliye Nazırı Reşit Bey'e bildirilmiş, ancak bunu durduracak hiçbir önlem alınmamıştır. Belki de bunun akıl almayacak bir plan olduğunu düşündüklerinden!

Talat Paşa Berlin'de

Talat Paşa sürgünde olduğu dönemde yabancı devletlerle ilişkilerini titizlik içinde sürdürdü. Örneğin İngiliz askeri istihbaratının belgelerine göre İngilizler'le ilişki kurmuş, ancak Lloyd George istihbaratın onunla görüşmesi üzerine küplere binmiştir. Çünkü İngiliz istihbaratı ona göre bir savaş suçlusuyla görüşmüştür. Lloyd George talimat vermiş ve Talat Paşa ve arkadaşlarının arananlar listesine geçmesini sağlamıştır. Bu arada Osmanlı Hükümeti de Alman makamları nezdinde "haklarında ölüm cezası verildi, onaylandı" diye İttihatçı liderlerin iadelerini istemişti.

1. Dünya Savaşı sırasında Enver Paşa'yla birlikte Osmanlı ordusunun başında bulunan Bronsart Paşa daha 18 Ocak 1919 tarihinde, yani Berlin'e yeni geldiği dönemde Talat Paşa'yla yaptığı görüşmesinde, Talat Paşa'ya "aldığım bilgilere göre seni ve arkadaşlarını öldürecekler" demişti; ancak bir devlet adı vermemişti. (HÖ 9) Buna rağmen kendisi ve arkadaşları Berlin'de bürolar kurdular, broşürler hazırladılar, tekzipler gönderdiler. Yani Berlin'de aktif çalışmalar içindeydiler.

Talat Paşa ölümünden kısa süre önce İngiliz dostlarıyla görüşmek istemiş ve 18 Şubat'taki görüşmenin ardından, 15 Mart tarihinde öldürülmüştür. Kendisi Berlin'deyken büyük devletler tarafından kontrol edilebilecek bir durumdaydı, İngiliz istihbaratı ve bazı İngiliz milletvekilleriyle ilişkisi vardı. Aşağıda bahsedeceğimiz bulguların da göstereceği gibi, Talat Paşa'nın öldürülmesi görevi İngilizler tarafından Ermeniler'e verilmişti. Öte taraftan Talat Paşa'nın katilinin dolaştığı ülkeleri incelediğimiz zaman ölümüyle ilgili Almanlar'ın ve Fransızlar'ın da bilgi sahibi olduğu kesindir.

Talat Paşa ve Mustafa Kemal Paşa

Taylan Sorgun "Mütareke Dönemi ve Bekirağa Bölüğü" adlı kitabında Talat Paşa'nın Enver Paşa'nın yerine ilerisi için Mustafa Kemal'i düşündüğünü iddia eder ve referans olarak Mithat Şükrü Bey'i gösterir. [Hikmet Çiçek'in kitabından aktarma]

Talat Paşa, Cavit Bey'e 1919 yılı içinde yazdığı bir mektupta şunları diyordu:

"Baha Bey ve arkadaşı (Enver Paşa'yı kastediyor) henüz hareket etmediler. Her şey hazırdır. Yalnız açık bir havayı bekliyoruz. Her ikisi de gözlerinden öpüyorlar. İstanbul'dan yeni bir haber almadım. Sen almışsan yaz. Ben ümidimi artık tamamen güneşin doğduğu taraflara bağladım. Bütün varlığımla o dairede çalışacağım. Ve cidden pek büyük ümitler besliyorum." (HÇ 166)

Yine Cavit Bey'e yazdığı 14 Temmuz 1920 tarihli mektupta Cemal Paşa'dan aldığı bir mektuptan şöyle bahsetmiştir:

“Bu mektupta kendisinin daha bir hafta Moskova’da kaldıktan sonra Afganistan’a hareket etmesi uygun görüldüğünü ve Halil Paşa ile Baha’nın Kazan yoluyla Bakû’ye, oradan da dahile giderek Mustafa Kemal ile görüşeceklerini ve Ruslardan bir heyetin de bir miktar altın para ile kendilerine refakat edeceğini yazıyor.” (HÇ 166)

Talat Paşa ve arkadaşları Mustafa Kemal Paşa’yla yazışıyorlardı, ancak, Hikmet Özdemir’in ifadesine göre, Mustafa Kemal Paşa’nın eline ayağına dolaşmamaya gayret gösteriyorlardı. Yani kendi siyasi kadrolarının iflas ettiğinin farkındaydılar. Bir taraftan da Anadolu hareketinin başarıya ulaşması için kendilerine bir görev verilirse bunu yapmaya hazır olduklarını Mustafa Kemal Paşa’ya bildirmişlerdi. (HÖ 9)

Talat Paşa’nın dul eşi Hayriye Hanım’a Atatürk sahip çıkmıştır. Kendisine bir ev verilmiş ve şehit maaşı bağlanmıştır. Ayrıca Atatürk’ün İttihat ve Terakki’yle ilgili söylediği şu sözleri bu noktada hatırlatmak isterim: *“İttihat ve Terakki’nin birçok kusur ve yanlışları olabilir. Fakat vatanperver bir kuruluştur.”*

Talat Paşa ve Ermeni Sorunu

Yukarıda bahsi geçen, 27 Mayıs 1915 yılında çıkan Tehcir (göç ettirme) Kanunu’nun çıkış amacı savaş halindeki Türk ordusunun cephe gerisini korumak, isyan ve ayaklanmaları önlemektir. Bu kanunun adından da bellidir: *“Savaş Zamanında Hükümet Uygulamalarına Karşı Gelenler İçin Asker Tarafından Uygulanacak Önlemler Hakkında Geçici Kanun”*. 1915 yılının Mayıs ayına gelinene kadar olanları kısaca hatırlayacak olursak...

- 1914 yılı sonunda Rusların saldırısı başladı ve Kars düştü.
- Ardından Sarıkamış hareketi düzenlendi ve sadece soğuk nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu 90,000 askerini kaybetti. (Başında Alman generalleri ve onların [Mete Soytürk’ten aktarıyorum] *“sen aslansın, sen kaplansın, sen Napolyon’sun, seni Kafkasya’nın, Orta Asya’nın hakimi yapacağız”* diye yüreklendirdikleri Enver Paşa’nın olduğu bu hareket büyük bir faciayla sonuçlandı.)
- Sarıkamış faciasının ardından Ocak-Şubat aylarındaki Rus ilerleyişi sırasında Ermeni çeteler katliamlar yaptılar.

- Bu dönemde İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'ye saldırısı beklenirken, Adana'dan Urfa'ya, Erzurum, Muş ve Van'a kadar olan bölgede isyanlar çıktı. Özellikle Van'daki isyan çok büyük çapta ve vurucudur.

Osmanlı 3. Ordusu Kurmay Başkanı Felix Guse savaştan sonra şunları yazmıştır:

“Daha savaşın hemen başlangıcında, 1914 yılının Kasım ayında Ruslar Doğubeyazıt'ın çevresini işgal ettiler. Bunu fırsat bilen Ermeniler çevredeki köy ve kasabalardaki Türkleri vahşice katletti.”

Batı'da Ermeni sorunuyla ilgili yayımlanan araştırma ve incelemelerin büyük kısmında Türkler'in 1. Dünya Savaşı sırasında Ermeniler'e soykırım yaptıkları öne sürülmektedir. Esasen birçok tarihçi ve araştırmacının çalışmaları incelendiğinde kendilerinin başta Ermeni, İngiliz, Fransız ve Alman propagandasının etkisi altında kaldıkları görülür. Bununla ilgili olarak Osmanlı Üçüncü Ordusu Kurmay Başkanı Felix Guse 1925 yılında şunları yazmıştır:

“Türklerin, Ermeniler'in yok edilmesi doğrultusunda emir vermiş oldukları iddia edilebilir. Ancak bu konuda elle tutulur bir delil bulunmamaktadır. Gerçi Talat Paşa'nın yargılanması sırasında böyle birtakım deliller mahkemeye sunulmuşsa da, tüm bunlar, Ermeniler tarafından kaleme alınmış propaganda amaçlı ve aslı esas bulunmayan bazı düzmece delillerdi...”

İşin asıl garip tarafı ise Alman kamuoyunun büyük bir kısmının müttefikimiz için değil, aksine onun düşmanı Ermeniler için çalışıyor olmalarıdır. Almanya'da – bugün de olduğu gibi – Türkler'den çok Ermeniler'in haksızlığa uğradıkları kanısı yaygındır. Alman kamuoyunun sorunu bu şekilde algılamasında elbette ki Dr. Lepsius'un büyük katkıları olmuştur. Aslına bakılırsa 'Asıl acınacak Türkler'di. Çünkü, onların acılarını dindirecek, sıkıntılarını giderecek ve uğradıkları büyük haksızlığı Batı kamuoyuna duyuracak ne Alman ne de Amerikan misyonerleri bulunmaktaydı.' Ermeniler kendilerini acındırmayı çok iyi becerdiler ve yıllarca bu türden propagandalar yaptılar.” (SK 58)

(Bilindiği gibi son olarak 16 Haziran 2005 tarihinde Alman Parlamentosu'ndan bir yasa çıktı ve bu yasa demokrasi tarihinde nadir rastlanan bir şekilde istisnasız bütün milletvekillerinin evet oylarıyla kabul edildi. Üstelik de Alman Dışişleri Arşivleri'nin açıkça bir soykırımı işaret ettiği propagandası sürekli yapıldı. Halbuki bu gerçeğe uygun değildir. Ayrıca sürekli Alman Dışişleri Arşivleri'nden söz edilirken, Alman Askeri Arşivleri'ne çok az değinilmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, Spiegel dergisi bile, ki bu dergi soykırım yapıldığı görüşündedir, 18 Nisan 2005 tarihli sayısında şöyle yazmıştır:

"Antiarmenische Äußerungen und Ausdrücke des Mitgeföhls in den internen deutschen Papieren halten sich nach Ansicht von Experten ungefähr die Waage."

Bu yasanın görüşülmesi sürecinde Türk kuruluşları ve aydınlarına maalesef hemen hemen hiç söz hakkı verilmemiş, Türk tezleri dinlenmemiştir.)

Değerli araştırmacı Mete Soytürk 500 cildi aşan askeri dergiler ve kitaplardan derlediği çalışmalarında Tehcir kanununun çıkarılmasında o sırada Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan ve orduyu yöneten Alman komutanlarının rolleriyle ilgili önemli bulgulara ulaşmıştır. (Dilerim, kendisini bir gün burada konuk etme imkanımız olur.) Çalışmasından bazı satırları aktarıyorum:

"Askeri Harekât Dairesi Başkanı Yarbay Feldmann ise, açık açık göç kararı veren Alman subaylardan birinin de kendisi olduğunu yazıyor. Neden olarak da yukarıdaki isyanı vurguluyor. Diğer subayın da Liman von Sanders olduğunu belirtiyor.

Ülke içinde yaşayan diğer azınlıklar özellikle Rumlar 1917'de Yunanistan resmen İtilaf Devletleri yanında Türkiye'ye karşı harbe girmesine rağmen, hiçbir isyan hareketi başlatmadıkları için kendilerine karşı hiçbir yerde zorla yer değiştirme hareketi yapılmamıştır. Hatta Almanlar'ın istemesine rağmen Türk hükümeti böyle bir karara gerek duymamıştır... Türk Genel Kurmay Başkanı General Bronsart 'Rumlar'ın Ege kıyı bölgelerinden çıkarılması askeri bir gerekliliktir, fakat Talat Paşa Rumlar'ın isyan etmediklerini ileri sürerek izin vermedi' diyor." (Soytürk 5-6)

“Talat Paşa anılarında Doğu bölgesinde Van'da Nisan isyanından çok önce, herhalde Şubat ayındaki 1. Van isyanı sırasında olsa gerek, Genel Kurmay karargahının Ermeniler'in tehcirini Bakanlar Kurulundan istediği[ni], böyle bir kararın çıktığı[nı,] fakat uygulamanın Talat paşa tarafından kendisinin belirttiği nedenlerle geciktirildiği[ni] [yazar]. Talat Paşa “Ordu idaresi yeniden Tehcir Kanunu'nun uygulanmasında ısrar etti. Ben tekrar kabulü aleyhinde bulundum. Birkaç defa çok acı durumlar bana göstermişti ki, Hristiyanlar'ın Müslümanlar'a yaptıkları zulümler Avrupa'da büyük bir hoşgörü [ile] ve sessizce karşılandığı halde, Müslümanlar'ın en ufak bir hareketi haddinden fazla büyütülüyordu. Bu sebeple Ruslar'ın bu savaşta Ermenilerin yanı başında bulunması yüzünden çıkacak karışıklıkların bizim aleyhimize sömürüleceğini önceden biliyordum.” diyor. (Soytürk 10)

Talat Paşa'ya yapılan iftiraların en büyüğü kendisinin bir sözünün konunun bütün anlamı dışına çıkarılarak çarpıtılması sonucu yapılmıştır, yapılıyor. Alman konsolos Hohenlohe-Langenburg'un 4 Eylül 1915 tarihinde Başbakan Bethmann Hollweg'e gönderdiği telgrafta Talat Paşa'nın şu sözü alıntılanmıştır: “Ermeni sorunu artık ortadan kalkmıştır.” (Die Armenische Frage existiert nicht mehr.) Bu cümle sık sık sanki “Ermeniler'i yok ettik, bu yüzden sorun ortadan kalkmıştır” gibi yorumlanmakta ve tek başına kullanılmaktadır. Halbuki gönderilen telgraf şu şekilde:

“Talaat Bey übergab mir am 2. d. M. die in Abschrift beigefügte deutsche Uebersetzung von verschiedenen telegraphischen Befehlen, die er in Sachen der Armenierverfolgungen an die in Betracht kommenden Provinzialbehörden gerichtet hat. Er wollte hiermit den Beweis liefern, daß die Zentralregierung ernstlich bemüht ist, den im Innern vorgekommenen Ausschreitungen gegen die Armenier ein Ende zu machen und für die Verpflegung der Ausgewiesenen auf dem Transporte Sorge zu tragen. Mit Bezug hierauf hatte Talaat Bey einige Tage vorher mir gegenüber die Äußerung getan: la question arménienne n'existe plus. [Die Armenische Frage existiert nicht mehr.]” (www.armenianquestion.org)

Görüldüğü gibi Talat Paşa Ermeniler'in kökünün kurutulduğunu filan söylememiş, ama zorunlu göç sırasındaki problemlerin kontrol altına alındığını ifade etmiştir. Nitekim kendisi

Haziran 1915'te Ermeniler'in başına gelen kötü olaylar nedeniyle üç vilayete şu emir yazısını göndermiştir:

“Erzurum'dan ihraç olunan Ermenilerden beş yüz nüfusluk bir kafilenin Erzincan ile Erzurum arasında Kürtler tarafından katledildiği Erzurum Vilayeti'nden bildirilmiştir. İhraç olunan Ermenilerin yollarda hayatlarının korunmasına imkan nispetinde çalışılması ve sevkleri esnasında firara kalkışanlarla, muhafazalarına me'mur olanlara karşı saldırıda bulunacakların yola getirilmeleri tabiidir. Fakat buna hiçbir zaman ahali karıştırılmayacak (...)”⁴ ve aynı zamanda harice karşı da pek çirkin görünecek olayların olmasına kesinlikle meydan ve imkan bırakılmayacaktır. Binaenaleyh o tarikle (yol) gelecek Ermenilerin güzergahlarında bulunan aşiretler ile köylülerin taarruzuna karşı her türlü esbab ve aracın istikmalıyla müdafaası ve katliam ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle yola getirilmeleri lazımdır.”

İşte bu emri gönderen Talat Paşa soykırım tezini savunanlar tarafından sözde Ermeni soykırımının baş planlayıcısı ve uygulayıcısı olarak suçlanmaktadır. Sormak gerekir: Amacı soykırım olan bir hükümetin başı böyle bir emir yazısı gönderir mi?

Tehcir kanunuyla iki önemli bölgede ordunun cephe gerisi sağlama alınmak istenmiştir: Erzurum, Van, Bitlis bölgesi ve Mersin-İskenderun bölgesi. Bu bölgelerde Ermeniler düşmanla işbirliği yapmışlardır.

1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi'nin ardından Rusya savaştan çekilmiş ve Brest-Litovsk barış görüşmeleri başlamıştır.

Alman Büyükelçisi Bernstorff Dışişlerine yazdığı 11 Aralık 1917 tarihli raporunda Talat Paşa'nın kendisine eğer Sovyet Rusya ile ayrı barış yapılırsa, Ermeniler için genel af ilan etmek niyetinde olduğunu, sürgün edilmiş ve/veya esir alınmış Ermeniler'in istedikleri yerde yerleşmelerine izin verileceğini ve kendilerine her türlü yardımın yapılacağını belirtmiştir. (SK 59)

⁴ ve beyn-el-anasır (bütün unsurlar?) mukateleyi intac (bir işi sonuçlandırma) edecek

1918 yılının Şubat ayında Brest-Litovsk barış görüşmeleri devam ederken Alman dışişlerine ulaşan bir yazı şu şekildedir:

“Rus işgali ile birlikte Türkler büyük sıkıntı ve acılara katlanmışlardır. Bu nedenle ileri harekât sırasında, Türkler’e baskı ve zulüm yapmış olan Ermeniler’e karşı misillemeye bulunulabilir. Hem bizim hem de Osmanlı Devleti’nin çıkarları doğrultusunda Talat Paşa’yı yumuşatmaya ve barışçı bir siyaset izlemesini sağlamaya çalışmaktayım.” (SK 62)

Alman Başbakanı Graf Hertling 3 Mart 1918 tarihinde Alman parlamenti Erzberg’e gönderdiği telgrafta ise şunları aktarır:

“Sorunun çözüme kavuşturulması için yapılan görüşmelerde Osmanlı devlet adamları, Ermeni çetelerinin yaptıklarından tüm Ermeni halkının sorumlu tutulamayacağı, ileri harekât esnasında hiçbir taşkınlığa meydan verilmeyeceği ve misillemeye bulunulmayacağı hakkında inandırıcı açıklamalarda bulundular. Hatta bu konuda bizzat Sadrazam Talat Paşa ve Halil Bey, Alman Başbakanı’na ve Dışişleri Bakanı von Kühlmann’a güvence verdiler.” (SK 63)

Mondros Mütarekesi’nden sonra Damat Ferit Paşa sadrazamlığındaki hükümet Mart 1919’da çıkardığı bir kararnameyle Divanı Harbi Örfi’nin kurulmasını sağlamış ve mahkemenin başına Nemrut Mustafa Paşa’yı getirmiştir. Bu mahkemede İttihatçılar yargılandılar. Mahkeme iddianamesine göre suçları “savaş çıkarmak” ve “Ermeni katliamı”ydı. İddianemede asıl suçlu olarak başta Enver, Talat ve Cemal Paşalar olmak üzere birçok İttihatçı önder vardı. Tarık Zafer Tunaya’nın deyişiyle İttihatçılar “Adem ile Havva öyküsünden başlanarak” suçlanıyorlardı. Unutmamak gerekir ki, bu mahkeme kurulduğu zaman müttefik donanmaları çoktan (13 Kasım 1918) İstanbul’a gelmişlerdi. 28 Mayıs 1919 günü 78 yurtsever aydın Malta’ya sürgüne gönderildiler. Bildiğimiz gibi bu kişiler hakkında Malta’da “Ermeni katliamı” nedeniyle sürdürülen mahkemelerde İngiliz yargıçlar bir sonuca ulaşamamışlardı. Bu kişilerin serbest bırakılmaları da ancak Mustafa Kemal Paşa’nın kendilerinin serbest bırakılmalarını hızlandırmak amacıyla “Anadolu’da ne kadar görevli İngiliz subayı varsa hepsini tutuklayınız” emrinden sonra gerçekleşmiştir. Bu subayları hapishaneye konduktan sonra İngilizler birinci grup tutukluları serbest bıraktı ve bunlar

arasında bulunan Sait Halim Paşa hemen sonra Roma’da cadde ortasında öldürüldü. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa ikinci grubun doğrudan savaş gemileriyle İnebolu’ya getirilmesini sağladı, çünkü İnebolu Anadolu hükümetinin kontrolündeydi. (HÖ 21)

Talat Paşa anılarında Hınçak ve Taşnak örgütlerinin faaliyetlerine ilişkin önemli belgeler sunduktan sonra şöyle der:

“Ermeniler’in bu isteklerini (bağımsız bir Ermenistan kurulmasından bahsediyor) haklı gösterecek tarihi hiçbir hakları yoktur. Osmanlılar doğu illerini Ermeniler’den almadılar. Ermeniler ise Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan bugüne kadar sınırlarının güvenliği ve bağımsızlık konusunda hiçbir çaba harcamadılar... Vatanın bütün yararlı şeylerini paylaşan bu halk, onun kederlerine ve yüklerine asla katılmıyordu. Ülkenin mutluluğundan da, ıstıraplarından da çıkar sağlıyorlardı; vatan için hiçbir savaşa katılmadılar ve bu uğurda bir damla kan dökmедiler.” (HÇ 189)

Talat Paşa’nın Öldürülmesi

Talat Paşa 15 Mart 1921 Salı günü Berlin Hardenbergstr.’deki 27 numaralı evinden çıktığı sırasında kendisini bir süredir takip eden katil Tehleryan arkadan kafasına bir kurşun sıktı ve Talat Paşa o anda ruhunu teslim etti. Ardından silahını atan katil kaçmaya başlamış, fakat o sırada olayı görenler tarafından yakalanıp kafası yarılmış ve polise teslim edilmiştir.

Talat Paşa cinayetiyle ilgili olarak 21 Mart 2005 tarihinde Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen konferansa konuşmacı olarak katılan Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı Prof. Dr. Hikmet Özdemir, Talat Paşa cinayetiyle ilgili çok önemli bulguları izleyicilerle paylaşmıştır.

Talat Paşa’nın katili cinayetin ardından Berlin’de 2-3 Haziran günlerinde sadece iki gün süren duruşmalardan sonra mahkeme tarafından beraat ettirilmiş serbest bırakılmıştır. Esasen bu mahkemede bir hukuk katliamı yapıldığını söyleyebiliriz. Bu hukuk katliamı maalesef bugün Amerika’da, Avrupa’da ve hatta Türkiye’nin bazı “aydın” çevrelerinde sürmektedir.

Talat Paşa’dan sonra işlenen cinayetlerde katil hep kaçmasına rağmen, Talat Paşa cinayetinde kaçamamıştır. Halk tarafından yakalanmış ve polise teslim edilmiştir. Talat Paşa’nın cesedi

iki saat kadar cadde ortasında kalmıştır. İlk anda kimliği bile saptanamamıştır. Koruması filan yoktur. (HÖ 10)

O zamanki Alman Ceza Kanunu'na göre katilin kasten adam öldürme (yani tasarlanmış bir cinayet) suçundan yargılanması ve idam edilmesi gerekiyordu. Eğer ölüm istenmeden veya maktülün ağır tahriki sonucu oluşmuşsa, hafifletici bir neden olarak kabul edilir ve sanık en fazla altı ay hapis cezasına çarptırılırdı. Öldürme eylemi kasten, ancak planlanmadan yapılmışsa, cezası beş yıl ağır haptisti. Ayrıca sanık olay sırasında bilinç kaybına uğramış veya hastalık hali içinde ve ne yaptığının bilincinde değilse beraat ederdi. Mahkeme işte bu son maddeye, sanığın sözümona “saralı” olduğuna ve buna bağlı bilinç kaybına uğradığına binaen kendisini beraat ettirmiştir.

26 Mayıs 1921 tarihinde, yani mahkemeden bir hafta önce savcılık Prusya Adalet Bakanlığı'na şöyle bir yazı gönderilmiştir:

“Bu yılın 15 Mart günü Türk Sadrazamı Talat Paşa'yı Berlin'de öldüren Ermeni'ye karşı açılan ve önümüzdeki günlerde başlayacak olan davanın politik bir boyut kazanacağı kamuoyunda politik meselelerin yoğun olarak tartışılacağı ve suikasta yol açan motifin öne çıkarılacağı, bununsa Almanya'yla Türkiye arasındaki ilişkileri zedeleyeceğinden korkulmaktadır. Sanık avukatlarının, yani katilin avukatlarının öncelikle bu suikastı Türk boyunduruğuna karşı acı çeken Hristiyan bir halkın, yani Ermenilerin hürriyet uğruna kahramanca atılımı olarak yansıtabacakları beklenebilir.”
(HÖ 11)

Alman makamları mahkeme sırasında 1. Dünya Savaşı sırasında Ermeniler'e dönük uygulamaların tartışma konusu olmasından, Almanya'nın konuyla ilgili tutumunun konuşulmasından, Talat Paşa'nın genel politik rolünden, Almanlar'la ilişkilerinden ve Almanlar'la ilgili düşüncelerinden bahsedilmesinden çekinmiş olmalıydılar. Talat Paşa Alman-Türk dostluğunun katı bir temsilcisi olarak görülmekteydi ve İslam dünyasının da gözü bu davadaydı. Ayrıca Alman Dışişleri Bakanlığı davaya yayın yasağı getirilmesini istemiştir. Dava esasen Alman Dışişleri'nin talebi üzerine beraatle sonuçlandırılmıştır. (HÖ 11-12)

Şimdi Hikmet Özdemir'in Başkent Üniversitesi'nde yaptığı konuşmasında Talat Paşa davasıyla ilgili değindiği bazı önemli bulgulara değineceğiz.

Katil Tehleryan yakalandıktan sonra ilk sorgusu gazetelerin akşam baskısında yayınlanmıştı. Aynı şekilde sorguyu yapan polis görevlisi de mahkemede tanık olarak dinlenmişti. Katil sorgusunda şöyle demiştir:

“Almanya 'ya sadece Talat Paşa 'yı öldürmek için geldim, ailem Ermeni tehcirinde öldü, ben tesadüf eseri ölümden döndüm, daha o zaman Talat Paşa 'yı öldürmeye ant içtim... Ermeni asıllı bazı vatandaşlar Talat Paşa 'yı öldürmem için para verdi. Epeydir Berlin 'deydim, çeşitli pansiyonlarda kaldım, birkaç hafta evvel Talat Paşa 'nın Hardenberg Sokağı dört numaralı evin ikinci katında oturduğunu öğrendim.” (HÖ 13)

Katil Almanca bilmemekteydi, bana rağmen Talat Paşa'nın oturduğu evi bulmuş ve karşısındaki eve kiracı olarak yerleşmişti. İfadesinde şunları da söylemiştir:

“Onu rahatça izlemek ve alışkanlıklarını ezberlemek için tam karşısındaki binada oda tutum. Talat Paşa her sabah saat 9'a doğru hayvanat bahçesi civarında oturan bir akrabasını ziyaret etmekte, sabah gazetelerini okumak için evden çıkardı, o gün evden saat 11'i geçerken çıktı. Şimdi, Talat Paşa 'nın öldüğünü duyan vatandaşlarım rahat bir nefes alacak ve bu başarımdan ötürü benimle iftihar edeceklerdir, bunu düşününce seviniyorum. Cinayeti sadece bu duyguyu tatmak için işledim, bu cinayeti soğukkanlı bir şekilde önceden hesaplayarak, hazırlanarak işlediğimi itiraf ediyorum, sorumluluğu vicdan rahatlığıyla taşıyorum.”

Sorgu yargıcı mahkemede tanık olarak sanığın bu sözlerini onaylamıştır. Mahkeme başkanının “sanık bu kararı (yani öldürme kararını) ne zaman almıştı” sorusu üzerine “ülkesinde; kendisine orada bir tabanca temin etmiş” demiştir. Bunlar cinayetin bilinçli bir şekilde yapıldığının kanıtıdır. (HÖ 14)

Buraya kadar cinayetin planlı bir şekilde işlendiği konusunu işledik. Şimdi başka ilginç bulgulara geçeceğiz. Bunlardan birincisi Talat Paşa'nın ölümünden birkaç ay sonra

Berlin'deki İngiliz Büyükelçiliği'yle ilgisi bulunan Hintli bir zengin, şoförü tarafından öldürülmesidir. Hintli zengin, karısı (veya metresi) mahkemede "*kocamı İngilizler öldürttü, çünkü Talat Paşa'yı katleden komiteye İngiltere Sefareti'nden verilen mükafaata ve daha bu gibi mühim sırlara vakıftı*" demiştir. Eski İzmir Valisi Tahsin Uzer bu ifadeyi "*mahkemenin bu zabıtlarını bütün Alman gazeteleri büyük harflerle yazdılar*" diyerek 1922 yılında yazmıştır. [Tahsin Uzer tehcir sırasında Erzurum valisi idi ve Ermeni mebuslardan Ermeniler'e iyi davrandığı için teşekkür almıştı. (HÖ 15) Ancak Alman gazeteleri bu konuyla ilgili olarak henüz araştırılmamıştır.]

Talat Paşa cinayetinin mahkemesinde bir mahkeme başkanı, bir jüri ve bir de gözlemci yargıç vardır. Gözlemci yargıç 21 Haziran 1921 günü bir gazete yayımlanan okuyucu mektubunda "*davaya dair bir memnuniyetsizlik hissini oluşturdu*"nu yazmıştır. Mahkemenin kararı Almanya'da bazı çevreler tarafından alkışlanırken, bazı çevreler tarafından yüzkarası olarak nitelenmiştir.

Cinayetle ilgili ilginç bir olay da 1935'te gerçekleşmiştir. Bu yıl Amerikan polisi Alman polisine katil Tehleryan'ı azmettirenlerin izini bulduklarını bildiriyor ve beraber yakalamayı öneriyordu. Ancak Berlin polisi mahkemenin olayı nitelendirme şeklinden ikna olduğu için gerekli adli başvuruda bulunma ihtiyacını hissetmiyordu. Bunun nedeni de açıktır. Sözümona "saralı" olduğu için cinayet davasında beraat ettirilen kişinin azmettiricisinin olmaması gerekir. (HÖ 16) Yani esasen bu olay Alman mahkemeleri için bir yüzkarasıdır ve bizce bugün Alman aydınları ve hukukçuları tarafından irdelenmesi gerekir.

Yukarıda Osmanlı 3. Ordusu Kurmay Başkanı Felix Guse'den alıntılar yapmıştık. Yine 1. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusunda Enver Paşa'dan sonra gelen Bronsart Paşa'nın Talat Paşa'yı uyardığını belirtmiştik. Bu kişiler ilgili mahkemede sözkonusu edilen tarihin birinci dereceden tanıkları oldukları halde mahkeme salonunda dinlenmemişlerdir. Bronsart Paşa Talat Paşa'yla ilgili açık bir mektup yayınlamış, neden bu tehcir kararının alındığını açıklamış, kararın uygulanması sırasında yanlış yapan yöneticilerin de nasıl cezalandırıldıklarını açıkça belirtmiştir. Yazısının başlığı "Talat Paşa lehine bir ifade"dir.

Mahkeme salonunda dinlenen, Osmanlı İmparatorluğu'nda savaş sırasında görev yapmış olan tek paşa Liman von Sanders'tir. Liman von Sanders de Talat Paşa'nın Ermeniler'in yok

edilmesine yönelik bir emri olmadığını belirtmiş, pozisyonu itibariyle böyle bir şeyi bilebilecek durumda olduğunu ve böyle bir şeye şahitlik etmediğini söylemiştir. Ayrıca tehcir kararının zorunlu olduğuna vurgu yapmıştır. Hikmet Özdemir'in önemle altını çizdiği nokta, bir cinayet mahkemesinde katilin değil, öldürülenin yargılanmış olduğudur. Yapılan adeta bir hukuk katliamıdır. (HÖ 17)

Katil Tehleryan'la ilgili önemli bir diğer bilgi de kendisinin 1915'te İstanbul'da işlediği bir cinayettir. Tehcir kanunu çıkmadan önce 24 Nisan 1915 tarihinde Bakanlar Kurulu 235 kişiyi zorunlu göçe tabi tutmuştu. Bir Ermeni doktor, o 235 kişinin isimlerini İstanbul'daki polis müdürüne ihbar ettiği iddia edilen bir Ermeni'nin ismini Tehleryan'a vermiş ve bu kişi o Ermeni'yi öldürmüştü. Öldürülen Ermeni'nin adı Mıgırđıçyan'dır. Bu bilgiyi veren, Ermeni tezlerinin Almanya'daki belki de en büyük savunucusu (ve üreticisi) Tessa Hofmann, Tehleryan'ın ayrıca Taşnak Partisi'nin gizli özel komando bölümünün bir üyesi olduğu yazıyor. (TH 103)

Bütün bu bulgulardan ortaya çıkan şudur ki, Tehleryan gayet planlı bir şekilde ve bir istihbarat kuruluşu hesabına bu cinayeti işledi. Talat Paşa davası da kendisinin şahsında dönemin liderliğinin yargılanması davasına dönüştü.

Talat Paşa'nın Ölümünün Ardından

Talat Paşa'nın ölümünden iki gün sonra, yani 17 Mart 1918'de düzenlenen cenazesinde Türkiye'den tanıdığı resmi Almanlar da bulunmaktaydılar. Alman hükümeti taziye için özel memurlar göndermişti. İsviçre büyükelçisi cenaze töreninin büyükelçilikte olması emrini vermiş, ancak bazı resmi Türk memurları korkmuşlar, Talat Paşa'nın idama mahkûmiyetini öne sürerek buna mani olmuşlardır.

Cenazeye katılmış olan Dr. Nazım orada Doğu milletleri temsilcilerinin konuşmalarını şöyle özetlemiştir:

“Bu cinayet şahsi yahut milli intikamın mahsülü değil, İslam milletleri hakkında takip olunan emperyalist siyasetin bir neticesidir. Biz bunun intikamını alacağız. Fakat caniler gibi masum kanı akıtmakla değil, esaret zincirlerini kırarak geleceğimizi

kazanmakla alacağız. Talat'ın mukaddes ruhu bu gaye için en büyük vazifesini oynayacaktır.” (HÇ 187-188)

Ölümünden beş gün sonra Hâkimiyeti Milliye gazetesinde şöyle bir yorum çıkmıştı:

“... Bu cinayetin sebebini her şeyden evvel, İngiliz suikastlarında aramak zaruridir İngilizlerin, askerle ve politikayla başa çıkamadıkları Türkiye'ye bugün ölçeği geniş bir suikast tertibatı hazırladıkları anlaşılıyor... Bu iğrenç cinayet İngiliz hıyanetinin beşeriyetin yüzünü kızartacak ne çirkin bir raddeye ilerlediğini bir kere daha gösterir. İngilizler, iğrenç politikalarıyla harp zorbalıklarına şimdi bir de Türk ricalini⁵ saklıca arkadan vurmak fenalığını ilave ettiler... Vefatı cidden esef vericidir. Cenabı Hakk yüce rahmetine mazhar eylesin.” (HÇ 185)

Ermeni teröristleri tarafından şehit edilen İttihatçılar ve Nemrut Mustafa Divanı tarafından tehcir nedeniyle idama mahkûm edilenlerin yakınlarına Cumhuriyet yönetimi 1926 yılında çıkardığı bir yasayla elini uzatmıştır. 27 Haziran tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 882 numaralı kanunun başlığı “*Ermeni Suikast Komiteleri Tarafından Şehit Edilen veya Bu Uğurda Suveri Muhtelifle ile Duçarı Gadrolan Ricalin Ailelerine Verilecek Emlak ve Arazi Hakkında Kanun*”dur. Verilen kanun teklifinin birinci maddesi şudur:

“Ermeniler tarafından siyasi maksatlarla şehit edilen Türk siyasi reislerinin eş yahut çocuklarına Ermeni mallarından ve terk edilmiş emlakinden bir mesken mülk olarak verilir.” (HÇ 193)

İnönü hükümeti bu kanun teklifinin gerekçesini şöyle açıklamıştır:

“Memleketimizin daima geleceğinin selametini ve milletimizin ilerlemesini ve yükselmesini ve saadetini emel ve hareket düsturu kabul etmiş olmalarından dolayı suikasta maruz kalarak şehit edilen memleket erkân ve ricalinin milletin emin eline bırakılmış yetim ve dullarının çoğu ahvalde fakru zarurete düştükleri görülmektedir. Büyük mefkûreler arkasında nihayet hayatlarını feda eden yüce zevatın aile ve evlatlarının tevhidî âlâmı için onları mükâfatlandırmak, emsalini cesaretlendirir ve

⁵ Yüksek makamlardaki devlet adamları

milletin şükran hissini gösterir ve teyit eder. İşte bu mütalaa ile ekli kanun tasarısı kaleme alınmıştır.” (HÇ 194)

Talat Paşa'nın kemikleri 1943'te Türkiye'ye getirildi ve İstanbul'da Hürriyeti Ebediye tepesine gömüldü.

Sonsöz

Birçok ülkede çıkarılan “Ermeni soykırımı” kanunlarında veya tartışılan kanun tasarıları çerçevesinde Jön Türkler sürekli olarak suçlanmakta ve caniler olarak gösterilmektedir. Bu kişilerin başında Talat Paşa gelmektedir. Unutmamak gerekir ki, Jön Türkler Türkiye’de cumhuriyet devriminin temelini oluşturan bir topluluktur ve bizim Milli Demokratik Devrimimiz’in ilk nüveleri bu topluluk içinde oluştu. 1908’deki Meşrutiyet devriminin arkasında Jön Türkler’in kurdukları İttihat ve Terakki vardı. Yani Jön Türkler’e saldırmak bir anlamda cumhuriyetimizin en önemli tarihsel kaynağına saldırmaktır. Jön Türkler’i cani ilan edenler, bir zaman sonra cumhuriyetimizin kurucularını da cani ilan edeceklerdir. Bu bağlamda herkesi gerçeklere sahip çıkmaya, Jön Türkler’i ve Talat Paşa’ları öğrenmeye, öğretmeye ve yeri geldikçe hatırlamaya ve anmaya davet ediyoruz. Hikmet Özdemir’in deyişiyle: *“Talat Paşa ve onun gibi katledilen insanlar Türk ulusunun vicdanlarına emanet edilmiş şehitlerdir”*.

Kaynakça

- Hikmet Çiçek, *Dr. Bahattin Şakir, İttihat ve Terakki'den Teşkilatı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni*, Kaynak Yayınları, 2004
- Tessa Hofmann, *Annäherung an Armenien, Geschichte und Gegenwart*, Beck'scheReihe, 1997
- Ovanes Kaçaznuni, *Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir Şey Yok*, Kaynak Yayınları, 2005
- Selami Kılıç, *Ermeni Sorunu ve Almanya*, Kaynak Yayınları, 2003
- Hikmet Özdemir, 21 Mart 2005 tarihinde Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen “Talat Paşa Cinayeti” adlı konferansta yaptığı konuşma
- Mete Soytürk, *1. Dünya Savaşı'nda Anadolu'da Yaşanan Olaylarda Türk Genelkurmayı'na Hakim Olup Türk Ordularına Komuta Eden Alman Subayların Emelleri*
- Ali Söylemezoğlu, *Ermeni Soykırımı İddialarının Sunduğu Fırsatı Değerlendirelim*, http://www.tgh-jugend.de/belgeler/ermeni_sorunu/20051219_ali_soylemezoglu.html
- <http://www.armenianquestion.org/>
- <http://www.turkcebilgi.com/>